

بسم الله الرحمن الرحيم

میر نبی عزیززاده

بهار ۱۳۸۵

عزیززاده میرنبی، ۱۳۴۲ -
تاریخ دشت مغان/ نویسنده میرنبی عزیززاده -- تهران: مؤسسه
مطالعات تاریخ معاصر ایران، ۱۳۸۳.
۷۸۰ ص: نمونه عکس.

ISBN 964- 6357 - 77 - 6

فهرستنویسی بر اساس اطلاعات فیپا.
کتابنامه بصورت زیرتویس.
نمایه.

۱. الف. مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران. ب. عنوان.
DSR ۲۰۵۳/ع ۳۲ ع ۴ ۹۵۵/۳۲۷

۸۴ - ۲۵۳۵۵ م

کتابخانه ملی ایران

تاریخ دشت مغان

مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران

تهران، خیابان ولی عصر، شهید فیاضی (فرشته)، نبش چناران، شماره ۱۲۸

صندوق پستی: ۱۹۳۹۵/۱۹۷۵، تلفن: ۸ - ۲۲۶۰۳۰۳۷

پست الکترونیکی: info@ilchs.org

نشانی وب: <http://www.ilchs.org>

نویسنده: میرنبی عزیززاده

حروفچینی و صفحه آرایی: مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران

آماده سازی، طراحی، چاپ و توزیع:

مؤسسه فرهنگی پژوهشی چاپ و نشر نظر

تهران، خیابان ایرانشهر جنوبی، کوچه شریف، پلاک ۸ تلفن: ۸۸۸۳۳۲۹۴ - ۸۸۸۲۸۹۰۳

email:nazarprint@hotmail.com

طرح روی جلد: یحیی پاکدل

لیتوگرافی: منظر

چاپ نخست: تهران - بهار ۱۳۸۵

تعداد: ۱۵۰۰ جلد

قیمت: ۶۷۰۰ تومان

کلیه حقوق این اثر متعلق به مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران می باشد.

فهرست مطالب

آشنایی با مؤلف	۱۱
مقدمه	۱۳
فصل اول: آشنایی با جغرافیای طبیعی، انسانی و اقتصادی دشت مغان	۱۵-۴۵
موقعیت و حدود	۱۵
موقعیت اقتصادی	۲۵
فعالیت‌های صنعتی	۳۲
ویژگی‌های انسانی	۳۵
شهرها و آبادی‌های فعلی دشت مغان	۳۸
فصل دوم: دشت مغان در دوره باستان	۴۷-۸۹
پیدایش تمدن در دشت مغان	۴۸
اقوام و قبایل باستانی دشت مغان	۵۷
ورود قبایل آریایی به دشت مغان	۶۳
نقش مغان در تشکیل نخستین دولت ایرانی	۶۸
موقعیت مغان در دوره هخامنشیان (پارس)	۷۴
موقعیت مغان در دوره اشکانیان	۷۶
دشت مغان در عصر ساسانیان	۷۹
جایگاه روحانیون (مغان) در عهد ساسانی	۸۲
دشت مغان؛ کانون دین باستانی ایرانیان	۸۵
فصل سوم: دشت مغان در سده‌های نخستین اسلامی	۹۱-۱۱۰
فتح مغان به دست اعراب	۹۱
اسلام‌پذیری مردم دشت مغان	۱۰۲
نقش اسپهبدان و مردم مغان در دوره کشمکش‌های فرمانروایان محلی آذربایجان	۱۰۴
حکومت شگله در مغان	۱۰۵

۱۰۵	کمک ابن دلویه به لشکری
۱۰۶	پناه بردن دیسم ابن ابراهیم الکردی - فرمانروای آذربایجان - به دشت مغان
۱۰۶	دشت مغان؛ پناهگاه ناصر ابن مرزبان سالاری
۱۰۷	قیام المستجیر بالله در گیلان و دشت مغان
۱۰۸	جنگ اسپهبد مغان با وهسودان روادی
۱۱۱-۱۶۳	فصل چهارم: اوضاع سیاسی و اجتماعی مغان از سده پنجم تا سیزدهم قمری
۱۱۲	ورود ترکمانان و ترکان به دشت مغان
۱۲۱	دشت مغان در دوره خوارزمشاهیان (۶۲۸-۴۹۰ ق)
۱۲۲	قتل عام ترکمانان دشت مغان به دست وزیر جلال الدین
۱۲۳	حفر کانال آبیاری به وسیله وزیر جلال الدین خوارزمشاه
۱۲۳	قلعه شیر کبوت و غافلگیری جلال الدین خوارزمشاه به وسیله مغولان
۱۲۵	دشت مغان در دوره اتابکان آذربایجان
۱۲۶	دشت مغان در عهد مغولان
۱۲۹	کارهای عمرانی مغولان در دشت مغان
۱۳۱	راه‌های تجاری و مواصلاتی مغان در این دوره
۱۳۲	وضع سیاسی و اجتماعی دشت مغان از فروپاشی مغولان تا آمدن صفویان
۱۳۳	حوادث و رویدادهای این دوره
۱۳۴	دشت مغان در دوره صفویان
۱۳۹	پیوند صفویان با مردم مغان
۱۴۱	حکام، مرزها و همسایگان دشت مغان در دوره صفویه
۱۴۲	عشایر مغان در سازمان قزلباش صفویان
۱۴۳	نقش عشایر دشت مغان در جنگ چالدران
۱۴۴	مقاومت عشایر دشت مغان در برابر تجاوز روس‌ها در دوره صفویه
۱۴۷	تجاوز ترکان عثمانی به دشت مغان و مقاومت مردسی در منطقه
۱۵۱	قیام اسماعیل میرزا و جنگ مجدد شاهسون‌ها با ترکان عثمانی
۱۵۳	آخرین جنگ شاهسون‌ها با عثمانی در دوره صفویه
۱۵۵	دشت مغان در دوره افشاریه
۱۵۶	محل تاجگذاری نادرشاه
۱۵۷	علت انتخاب دشت مغان برای تاجگذاری نادرشاه
۱۵۹	حوادث دیگر دوره افشاریان در دشت مغان
۱۶۵-۲۷۸	فصل پنجم: دشت مغان در دوره قاجاریه
۱۶۸	تجاوز روس‌ها به دشت مغان در اوایل کار آغا محمدخان قاجار

۱۷۱	جنگ‌های دوره اول ایران و روس (۱۲۱۸-۱۲۲۸ق)
۱۷۳	علت آغاز جنگ
۱۷۴	عملیات اوچ کلیسا در سال ۱۲۱۹هـ.ق
۱۷۵	عملیات ۲۱ ربیع الاول ۱۲۱۹ق در اوچ کلیسا
۱۷۷	عملیات روز ۲۲ ربیع الاول ۱۲۱۹ق در اوچ کلیسا
۱۷۸	سیصد مرد شاهسون داوطلب شهادت
۱۷۹	عملیات شب ۲۳ ربیع الاول ۱۲۱۹ق در اوچ کلیسا
۱۸۰	نقش آتاخان شاهسون در جنگ با روسیه
۱۸۳	مأموریت شاهسون‌ها برای کمک به سلیم خان
۱۸۴	مأموریت شاهسون‌ها به تفلیس
۱۸۴	ناراحتی بزرگان شاهسون اردبیل از عباس میرزا
۱۸۶	مأموریت شناسایی شاهسون‌ها در حومه باکو
۱۸۶	مذاکرات صلح اصلاندوز
۱۸۷	جنگ سال ۱۲۲۷ در اصلاندوز
۱۸۸	عهدنامه گلستان (۱۲۲۸ق / ۱۸۱۳م)
۱۸۹	دوره دوم جنگ‌های روسیه و ایران (۱۲۴۱-۱۲۴۳ق)
۱۹۰	حوادث و مسائل مهم جنگ دوره دوم در دشت مغان
۱۹۴	نتایج عهدنامه‌های گلستان و ترکمانچای در حیات اجتماعی مردم دشت مغان
۲۰۰	نهضت مقاومت شاهسون‌ها در برابر اشغالگران روسی
۲۰۵	تبعید طایفه جنگجوی قوجه‌یگلو از دشت مغان
۲۱۳	نقش شاهسون‌ها در کشاکش‌های سیاسی - نظامی سایر نقاط ایران در دوره قاجار
۲۱۵	نقش شاهسون‌ها در به تخت نشاندن شاهان قاجاری
۲۱۶	حضور شاهسون‌ها در جنگ‌های خراسان و هرات
۲۱۷	حضور شاهسون‌ها در جنگ خلیج فارس
۲۱۸	نهضت مشروطیت ایران و مواضع شاهسون‌ها در مقابل آن
۲۱۹	رهبران فکری نهضت مشروطیت ایران
۲۲۲	دلایل مخالفت شاهسون‌های مغان - مشکین با مشروطیت
۲۳۰	اولین درگیری شاهسون‌ها با مشروطه‌طلبان در مشکین شهر
۲۳۱	درگیری شاهسون‌ها با مشروطه‌خواهان در تبریز
۲۳۲	جنگ شاهسون‌ها با ستارخان در اردبیل
۲۳۷	ریشه‌یابی علل وقوع این ماجرا
۲۳۹	مجاهدین مشروطه‌خواه؛ عامل اصلی گرفتاری اردبیل
۲۴۴	اطلاعات اسناد نازیه‌یاب

۲۴۸	جنگ اردوی دولتی با شاهسون‌ها در سال ۱۳۲۸ ق
۲۵۱	درگیری اردوی دولتی با قوجه‌یگلوها
۲۵۴	درگیری شاهسون‌ها با روس‌ها در سال ۱۳۲۶ ق / ۱۲۸۷ ش در بیله‌سوار مغان
۲۵۶	همفکری و هماهنگی شاهسون‌ها با مراجع عظام دینی در بیرون راندن روس‌ها
۲۶۲	جنگ فیدراوف روسی با نهضت مقاومت شاهسون‌ها در سال ۱۳۳۰ ق
۲۷۳	جنايات روس‌ها در روستاهای ساحل ارس
۲۷۴	جنگ جهانی اول و موضع عشایر مغان
۲۷۹-۴۰۲	فصل ششم: اوضاع سیاسی - اجتماعی دشت مغان در دوره پهلوی
۲۷۹	مبارزه شاهسون‌های متحد میرزا علی‌اکبر آقامجته‌د اردبیلی با فرقه دموکرات اردبیل در سال ۱۳۳۹ ق
۲۸۱	حضور بالشویک‌های روسیه در اردبیل و جنگ شاهسون‌ها با آنان
۲۸۴	جنگ نجف‌قلی خان آراللو با کمونیست‌ها و فتوای جهاد آیت‌الله میرزا علی‌اکبر مجته‌د
۲۸۹	جنگ با بالشویک‌ها در ساحل رود اوس در سال ۱۳۰۱ ش
۲۹۳	رضاخان پهلوی و سیاست خلع سلاح عشایر
۲۹۵	رضاخان؛ عامل انگلستان
۲۹۷	سیاست خلع سلاح
۳۰۰	عزیمت قوای نظامی دولتی از تبریز به اردبیل
۳۰۸	قیام شاهسون‌ها در برابر تعدیات مأمورین رضاخان پهلوی
۳۱۳	اسکان اجباری عشایر (تخته‌قاو شدن)
۳۱۷	حکایت کشف حجاب و مقاومت مردمی در دشت مغان
۳۲۳	واقعه سوم شهریور ۱۳۲۰ و اشغال ایران از سوی دول متفق
۳۲۸	برخورد عشایر در مرزهای دشت مغان با متجاوزان
۳۳۱	فعالیت نیروهای عزیز علی‌ایف در میان شاهسون‌ها
۳۳۳	پیدایش فرقه دموکرات آذربایجان (۱۳۲۴-۱۳۲۵ ق)
۳۳۳	زمینه‌های پیدایش فرقه دموکرات
۳۳۳	زمینه‌های داخلی
۳۳۷	نقش شوروی در پیدایش فرقه دموکرات آذربایجان
۳۴۱	برخوردها و درگیری‌های فرقه دموکرات با عشایر و روحانیون دشت مغان
۳۴۲	مبارزه سید بخاص پسر سید احمد یاردملی
۳۴۳	به آتش کشیدن دفاتر حزب توده در اردبیل
۳۴۵	درگیری شیخ محمد - پسر ملاحسین کردلر - با عناصر فرقه
۳۴۵	مخالفت حاجی میرمنصور منصور با عناصر فرقه
۳۴۶	مخالفت شیخ حسن برزندی با فرقه دموکرات
۳۴۸	احضار رؤسای شاهسون مغان به اردبیل

تشکیل پایگاه مقاومت عشایر بر ضد فرقه دموکرات آذربایجان	۳۵۰
مخالفت و مبارزه آلارلوها با فرقه دموکرات آذربایجان	۳۵۸
دسته پنجاه نفری جنگجویان عشایر مغان	۳۶۱
مأموریت شاهسون‌ها به جبهه اردبیل	۳۶۴
جنگ کسالا	۳۶۶
سقوط اردبیل و مراکز فرقه در مشکین‌شهر و گرمی	۳۶۸
استقرار ارتش در دشت مغان بعد از فروپاشی فرقه دموکرات	۳۷۰
درگیری عشایر و تفنگچیان اوشق و اوجارود با مرزبانان شوروی در سال ۱۳۲۷	۳۷۱
خشکسالی و برودت هوا در سال ۱۳۲۷ش در دشت مغان	۳۷۲
عمران دشت مغان و آغاز زندگی نوین در حاشیه رود ارس	۳۷۶
نقش رود ارس در تمدن بشری	۳۷۷
حفر کانال آبی در سال ۱۳۲۴ق	۳۷۹
حفر نهر بئراس به وسیله تیمور گورکانی	۳۸۰
حفر کانال به دستور نادرشاه افشار	۳۸۱
بهره‌برداری از آب رود ارس در دوره قاجاریه	۳۸۱
آغاز برنامه عمران دشت مغان	۳۸۳
انقلاب اسلامی ایران و نقش مردم منطقه مغان	۳۸۶
آغاز انقلاب اسلامی در شهرهای دشت مغان	۳۹۰
حرکتهای انقلابی در پارس‌آباد مغان	۳۹۲
جرقه‌های انقلاب اسلامی در شهر گرمی مغان	۳۹۷
بازگشایی مرزهای اتحاد جماهیر شوروی در منطقه مغان در ۲۸ دی ماه ۱۳۶۸	۳۹۹
پیام حضرت آیت‌الله خامنه‌ای ولی امر مسلمین جهان	۴۰۱
فصل هفتم: شهرهای باستانی و تاریخی دشت مغان	۴۰۳-۴۲۸
نگاهی بر روند شهرنشینی در دشت مغان	۴۰۳
اولین شهرها در حاشیه رود ارس	۴۰۳
شهرنشینی در زمان حکومت مادها و هخامنشیان	۴۰۶
شهرنشینی در دوره پارتیان در دشت مغان	۴۰۶
شهرنشینی در دوره ساسانیان در دشت مغان	۴۰۷
شهرنشینی در سده‌های نخستین اسلامی در دشت مغان	۴۰۷
شهرنشینی در دوره حاکمیت فرمانروایان ترک در دشت مغان	۴۰۸
عوامل مؤثر در پیدایش شهرهای دشت مغان	۴۱۰
نام شهرهای باستانی و تاریخی دشت مغان	۴۱۵

۴۲۹-۵۴۷	فصل هشتم: علما و بزرگان دینی دشت مغان
۴۳۱	نقش روحانیت دشت مغان در حوادث اجتماعی، سیاسی، فرهنگی
۴۳۴	آقامغانی (مجتهد)
۴۳۵	محمدعلی آجارودی
۴۳۶	میکائیل آجارودی
۴۳۷	میرزا احمد آقا مغانی تبریزی (خاندان روحانی)
۴۳۹	میرزا لطفعلی آقامغانی تبریزی
۴۴۱	میرزا محمدباقر مجتهد مغانی تبریزی
۴۴۳	میرزا حسن آقا مجتهد مغانی تبریزی
۴۵۴	شیخ عبدالکریم مغانی تبریزی
۴۵۶	میرزا جعفر مغانی تبریزی
۴۵۷	میرزا جواد آقا مغانی تبریزی
۴۶۰	میرزا مصطفی مغانی تبریزی (فوت: ۱۳۳۷ق)
۴۶۱	میرزا خلیل آقا مغانی تبریزی
۴۶۲	سید بخاص سرفی
۴۶۶	بدیل برزندی
۴۶۷	ملا آقا محمد بهشتی
۴۶۷	ملا محسن بهشتی
۴۶۷	محمدباقر بهشتی
۴۷۰	پیره ابوبکر بیانی موقانی
۴۷۱	شیخ رضا پایاب
۴۷۱	مولانا تاج الدین دزلی مغانی
۴۷۴	(خاندان روحانی) جعفری برزندی
۴۷۸	میرزا جواد اردبیلی
۴۷۸	عزیز جوانشیر
۴۸۰	خاندان ملا حسن جهانگیری
۴۸۰	شیخ روح الله حضرتی
۴۸۱	حنظله بن صفوان
۴۸۱	پیره خضر برزندی الیوانی
۴۸۳	سید رضا میله‌لوی آجارود
۴۸۶	شیخ زین العابدین رمضان
۴۸۸	زرتشت (پیامبر الهی)
۴۹۲	پیره زکریا

۴۹۳	ملا زین العابدین (رجایی)
۴۹۴	صفر ساسانی (استاد حوزه و دانشگاه)
۴۹۵	زین العابدین سعادت (استاد حوزه و دانشگاه)
۴۹۶	زَیْنُ الْاَقْرَان پیره سلیمان موقانی
۴۹۸	عبدالله شفیعی (امام جمعه)
۵۰۰	مولانا شکرالله مغانی
۵۰۰	مولانا شمس موقانی
۵۰۱	صدیقی گُردلر (خاندان روحانی)
۵۰۳	حجت الاسلام حاجی حسین صدیقی
۵۰۴	محسن صدیقی
۵۰۴	خاندان روحانی عالم رائی
۵۰۸	ملا عباس مجتهد
۵۰۸	پیره عبدالله هماشهره‌ای
۵۱۲	میرسلام عبداللہی
۵۱۳	عبدالواحد بن بکر وراثی
۵۱۳	پیره عزالدین محمودآبادی (هماشهره‌ای) مغانی
۵۱۹	پیره عَفَّان موقانی
۵۲۰	ولی الله علوی (امام جمعه)
۵۲۲	شیخ ظہراب علیپور
۵۲۱	علی ابن السَّری وراثی
۵۲۳	شیخ علی مجتهد
۵۲۳	رحیم فرخی (امام جمعه)
۵۲۴	پیره فضل الله هماشهره‌ای
۵۲۵	مهندس عزیز فومن
۵۲۶	علی کریمی (امام جمعه)
۵۲۹	خاندان روحانی کریمی کُندہ
۵۳۱	ملا رحیم مجیدپور
۵۳۱	ملا محب علی مغانلو
۵۳۲	پیره محمد بن اسماعیل هماشهره‌ای مغانی
۵۳۳	پیره محمد محمودآبادی
۵۳۳	شیخ غلام مشائی
۵۳۳	محمد مغانی
۵۳۳	خاندان روحانی محمدی وانسانق

۵۳۴	میر منصور منصوری.....
۵۳۵	خاندان روحانی موسوی مهره.....
۵۳۷	خاندان موسوی نجفی اجارودی.....
۵۳۸	اولاد و احفاد سید سیفعلی سفیددشتی.....
۵۴۶	یافت بن نوح (ع).....
۵۴۶	پیر، یونس محمودآبادی مغانی.....
۵۴۹-۵۵۲	فصل نهم: سلاطین، فرمانروایان و امرای دشت مغان.....
۵۵۰	آلان شاه.....
۵۵۱	ابن دلویه.....
۵۵۲	بلاشکان شاه.....
۵۵۲	ترکون بن عابور.....
۵۵۳	شکله.....
۵۵۴	لارجان شاه.....
۵۵۴	محمد بن عبدالله وراثی.....
۵۵۵-۶۶۸	فصل دهم: بزرگان و مشاهیر عشایر ائلسون (شاهسون سابق).....
۵۵۵	الف) واحدهای اجتماعی.....
۵۵۷	ب) تشکیلات سیاسی.....
۵۶۴	آتاخان (عطاءالله خان) ساریخان بیگلو.....
۵۶۸	فرضی خان ایل بیگی (فوت: ۱۳۰۱ق).....
۵۷۲	قاسم خان ایل بیگی شاهسون.....
۵۷۴	علیقلی خان ایل بیگی شاهسون.....
۵۷۶	گلین خانم ساریخان بیگلوی شاهسون.....
۵۷۶	جعفرقلی خان آتاخانلو.....
۵۷۸	نظرعلی خان ساریخان بیگلوی شاهسون.....
۵۸۰	شاه بیگم آغاساریخان بیگلوی شاهسون.....
۵۸۰	فرج الله خان شاهسون.....
۵۸۱	فرج الله خان ایل بیگی شاهسون.....
۵۸۲	آقاجان بیگ آلارلو.....
۵۸۵	محمدقلی خان آلارلو.....
۵۸۹	نجفقلی خان آلارلو.....
۵۹۲	شهادت نجفقلی خان به دست عوامل رضاخان پهلوی.....
۵۹۲	غلام خان آلارلو.....

۵۹۵	بدالله خان آلازلو
۵۹۶	حسین آقاخان و طندوست آلازلو
۵۹۸	بدل بیگ زرگر سرحد بیگی
۶۰۰	حسن خان موغانی
۶۰۲	اسدالله خان سرحددار حسن خانلو
۶۰۶	حاجی حضر تنقی خان حاجی خواجه لو
۶۱۵	عمران خان امیر تومان
۶۱۷	عمران خان و نقش او در حوادث مشروطیت
۶۱۹	احمد خان بیگ حاجی خواجه لو
۶۲۱	رضاقلی خان حاجی خواجه لو
۶۲۲	جوادخان امیر تومان
۶۲۸	سرانداز خانم حاجی خواجه لو
۶۲۹	زین‌الخان بیگ فراکوندیکلو
۶۳۱	حاجی عبادالله اجیرلو
۶۳۳	کربلایی نصرت شاهین اجیرلو
۶۳۵	عبادالله بیگ طالش میکائیل لو
۶۳۸	باباش بیگ طالش میکائیل لو
۶۴۱	فرض‌الله بیگ پاشایی
۶۴۲	عیسی بیگ قوجه بیگلر
۶۴۹	آقابیگ عیسی لو
۶۵۳	امیراصلان بیگ عیسی لو
۶۵۶	حاجی فرج گیگلر
۶۵۸	عاشان خان گیگلر
۶۶۰	بانو مشهد گله گیگلر
۶۶۰	حاتم خان گیگلر
۶۶۳	قوجه بیگ
۶۶۴	بدیرخان شاهسون
۶۶۵	نورالله بیگ قوجه بیگلر
۶۶۷	بهرام خان قوجه بیگلر
۶۶۹-۶۷۸	کتابنامه:
۶۷۹-۷۲۹	اسناد تصویری و نوشتاری:
۷۳۱-۷۵۸	اعلام:

آشنایی با مؤلف

میرنی عزیززاده سید بیگلر فرزند حاجی میرصفر در سال ۱۳۴۲ در روستای عالیشان‌سویی مشکین‌شهر در یک خانواده کشاورز دیده به جهان گشود. تحصیلات ابتدایی و مقطع راهنمایی را در مدارس سید بیگلر و شهر اردبیل کسب کرده و دیپلم اقتصاد را از دبیرستان ۱۷ شهریور پارس‌آباد مغان گرفت.

در دوران جنگ تحمیلی و دفاع مقدس مردم مسلمان ایران بیشتر ایام خود را در جبهه‌های جنگ و یا جذب و اعزام نیروهای داوطلب به میادین نبرد حق علیه باطل گذرانیده و از ادامه تحصیلات بازماند. در سال ۱۳۶۸ و بعد از پایان جنگ، وارد دانشگاه تبریز شده و با احراز رتبه اول در رشته تاریخ ایران بعد از اسلام فارغ‌التحصیل شدند. در سال ۱۳۷۶ موفق به دریافت درجه کارشناسی ارشد همین رشته تحصیلی از دانشگاه تبریز شد.

پس از فارغ‌التحصیل شدن از دانشگاه با قبول مسئولیت تحقیقات و مطالعات دانشکده علوم و فنون پیاده نیروی زمینی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی به طراحی دروس و برنامه‌های تفصیلی دوره‌های آموزشی تخصصی و دانشگاهی و ویرایش کتب درسی تهیه شده در آن دانشکده اشتغال ورزیده و بیش از سی عنوان کتاب درسی را ویراستاری کرده است.

علاوه بر این، چهار عنوان کتاب دوره کارشناسی مدیریت امور دفاعی با عنوان «آشنایی با نیروهای ویژه ایران و جهان»، «آشنایی با رسانه‌های آموزشی»، «اصول و روش فرماندهی و ستاد»، «بررسی عملیاتهای دفاع مقدس» را تألیف کرده است.

مؤلف با مطالعه عمیق در تاریخ آذربایجان و عشایر و ایلات آن منطقه علاوه بر نوشتن پایان‌نامه کارشناسی ارشد با عنوان «تاریخ دشت مغان با تأکید بر دوره معاصر» چند عنوان دیگر در همین زمینه آماده چاپ دارند.

مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران

مقدمه

دشت مغان در یک گستره وسیع جغرافیایی از ولایات تاریخمند و راهبردی آذربایجان و ایران به‌شمار می‌رود. در دوره آغازین پیدایش تمدن‌های بشری، اولین هسته‌های جوامع بشری در این منطقه نیز شکل گرفته است. بررسی هویت نژادی اقوام بومی ایرانی که از آنها با عنوان نژاد آسیاتی، قفقازی، خزری و... یاد می‌شود، افق‌های روشنی را در ارتباط با اقوام مستقر در جلگه‌ها و کوهستان‌های مغان باستان در برابر چشم‌انداز پژوهشگران تیزبین می‌گشاید. دقت و توجه عمیق در داستان اصحاب رس و قرار دادن این قوم تاریخی در مسیر بحث‌های علمی و پژوهش تاریخی، ما را با تمدن دیرینه این سرزمین، بیشتر آشنا می‌سازد. در دوره تاریخی و مهاجرت اقوام آریایی نژاد به فلات ایران، دشت مغان از گذرگاه‌های مهم ورود این اقوام به آذربایجان به حساب آمده و جاذبه‌های طبیعی و سکونت‌گاه‌های انسانی مناسب آن، عامل تعیین‌کننده‌ای در پذیرش و اسکان اقوام مختلف در دامن سرسبز منطقه بوده که موضوع مهمی در پژوهش تلقی می‌شود.

استقرار قبیله و قشر روحانی مغان در جلگه‌ها و کوه‌های این سرزمین و نقش اساسی آنان در تشکیل اولین هسته دولت در ایران و دفاع از استمرار و تداوم آن دولت‌ها در برابر تهاجمات سیاسی، نظامی و فرهنگی دولت‌ها و ملل بیگانه از نکات ارزشمند و تاریخی سرزمین و مردم مغان در کل تاریخ ایران است. در سده‌های نخستین اسلامی، نوع تعامل مردم مغان با اولین دسته‌های سپاهیان اسلام و برخوردهای معارضانه آنها با تعدی و ستمگری عوامل خلافت اموی و عباسی و استمرار حاکمیت بومی از نکات در خور تأمل است که اهمیت سیاسی و نظامی این دیار را در پژوهش‌های تاریخی ممتاز می‌نمایاند. در همین دوره، پیدایش شهرهای پررونق باستانی و عصر طلایی شهرنشینی در ولایت و اسهبدنشین مغان موضوع بسیار مهمی تلقی می‌شود؛ تا آنجا که سپاهیان و مورخان آن دوره، با مشاهده رونق اقتصادی در بخش‌های کشاورزی و باغداری و تجارت بین‌المللی شهرهای مغان، آن دیار را مایه مباحثات و افتخار عالم اسلام توصیف کرده‌اند.

با وجود وقفه اساسی در حیات اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی مردم مغان در دوره تهاجم اقوام ترک و مغول، نقش تاریخی مردم این منطقه از سده‌های نهم و دهم قمری بیشتر و شکوفاتر شده و رؤسای طوایف و عشایر مغان با کمک ایالات دیگر آذربایجان، آنا تولی و... اسماعیلی میرزای صفوی را در دامن پرمهر و مشحون از غیرت و شجاعت خود پرورش داده و بعد از نهصد سال، حکومتی ملی را با تکیه بر آرمان‌های نیرومند مذهب تشیع بنیان می‌نهند. ایفای این نقش نیز از افتخارات تاریخ زرین مردم دشت مغان است. در عصر حاکمیت صفویان، جنگجویان غیرتمند عشایر مغان، به ویژه نیروی نظامی و سیاسی تازه تشکیل یافته شاهسون با ابراز رشادت و دلوری در صحنه‌های مختلف و میادین جنگ با بیگانگان و اشغالگران روسی و عثمانی حماسه‌هایی جاویدان را آفریدند. جنگ‌های مردانه و عاشورایی بزرگان و سواران عشایر در نبرد چالدران و مقاومت‌های کم‌نظیر آنان در برابر اشغالگری ترکان عثمانی و سپاهیان روس در آستانه فروپاشی صفویان موضوع‌هایی بسیار مناسب و جذاب برای اهل قلم و هنر محسوب می‌شوند. در دوره اضمحلال حاکمیت صفویان، اصفهان - پایتخت ایران - اشغال شد؛ تبریز - قلب آذربایجان - در هم کوبیده و دفاع مردم آن، ناجوانمردانه سرکوب شد؛ و اردبیل - کعبه آمال صفویان و مریدان آنان - از دست‌درازی ترکان عثمانی و روس‌ها در امان نماند. اما عشایر شاهسون مغان تا آخرین نفس مقاومت کردند و به قول مورخان عثمانی، هزاران نفر از مردان جنگجوی آنان، کشته و اوپدهایشان به آتش کشیده شد. در آن واقعه، ترکان عثمانی صحنه‌ای از جنایت یزیدیان را تکرار کردند.

در دوره افشاریه، علاوه بر مسئله مهم تاجگذاری نادرشاه در دشت مغان، حضور مؤثر جنگجویان شاهسون در آزادسازی ایران اسلامی از اشغال ترکان عثمانی و روس‌ها بسیار با اهمیت بوده است.

نقش مردان و زنان شجاع و غیرتمند و تاریخساز دشت مغان در دوره قاجاریه از شفافیت بیشتری برخوردار است. حماسه‌هایی که مردان غیور این دیار در جنگ‌های روس با ایران آفریده‌اند، از صحنه‌های به یادماندنی تاریخ ایران است. ادامه نهضت ضد اشغالگری از سوی شاهسون‌ها و درگیری‌های آنان با نیروهای روسی تا پایان حاکمیت سلسله قاجار، از نکات ارزشمند تاریخ آذربایجان به شمار می‌رود.

در همین زمان، ایفای نقش مسئولانه و موافقت اولیه شاهسون‌ها با نهضت مشروطه‌خواهی و مخالفت با حکام نالایق و نفوذ ازمینه و گرجی‌ها و سوسیال دموکرات‌ها در حاکمیت مشروطه ایران، از موارد پرراز و رمزی است که می‌بایست در بررسی نقش سیاسی و اجتماعی مردم مغان در حوادث آذربایجان و ایران با دقت و ظرافت خاصی مورد مطالعه قرار گیرد.

در دوره حاکمیت خاندان پهلوی، وقتی سخن از ایجاد امنیت اجتماعی به میان آمد، شاهسون‌های مغان سلاح بر زمین گذاشته و به فعالیت‌های اقتصادی پرداختند؛ اما در برابر سیاست‌های اجتماعی و فرهنگی مغایر با آداب و رسوم ملی و دینی، سرسختانه مقاومت ورزیدند. آنها در این راه کشته‌ها و زخمی‌های بسیار دادند و از دیار خود آواره شدند و بزرگان آنها نیز در زندان‌های مخوف کمونیست‌ها در باکو جان سپردند.

اوج وطن‌دوستی و ابراز عشق و علاقه آنان به سرزمین و آرمان‌های مذهبی در جریان مبارزه با نفوذ بلشویک‌ها در اواخر دوره حاکمیت قاجاریه و مهم‌تر از آن، در مخالفت با حاکمیت حکومت وابسته فرقه دموکرات آذربایجان تبلور و تجلی می‌یابد.

در حادثه شوم حاکمیت فرقه دموکرات آذربایجان، بزرگان غیرتمند دشت مغان علاوه بر اتخاذ سیاست احتیاط‌آمیز و مصلحتی در راستای حفظ جان و مال عشایر از گزند روس‌ها و مأمورین آنها، دو پایگاه مقاومت در شرق و غرب این منطقه ایجاد کرده و تا آخرین لحظه به خواسته‌های نامشروع این فرقه تن در ندادند. در همین حادثه، تعدادی از فرزندان عشایر در جبهه‌های جنگ با عوامل شوروی سابق و فداییان فرقه دموکرات کشته و زخمی شده و عده‌ای از بزرگان آنها در دادگاه‌های فاشیستی این تشکیلات بیگانه‌پرست محکوم به اعدام شدند. عظمت و ارزش کار بزرگان شاهسون زمانی بیشتر روشن می‌شود که بدانیم بسیاری از نخبگان و روشنفکران تبریز و اردبیل با عناوین آزادی‌خواه، سوسیال دموکرات و حزب توده به آسانی در مقابل خواسته‌های فرقه دموکرات آذربایجان تسلیم شده و طوق بندگی جنایت‌کار تاریخ — استالین رهبر وقت اتحاد جماهیر شوروی — را بر گردن نهاده و حاضر شدند سر ایران — آذربایجان — را از پیکره آن جدا سازند.

با وجود اهمیت راهبردی این سرزمین در تاریخ باستان و بعد از اسلام منطقه آذربایجان و کشور ایران، جایگاه تمدنی و رسالت و نقش سازنده مردم این خطه تاریخمند در متون تاریخی آذربایجان به روشنی ترسیم و مشخص نشده است و حتی در برخی مواقع، این نقش‌ها و تحولات تاریخی از دیدگاه‌های خاص پژوهشگران با بی‌اعتنایی و نگاه تحقیرآمیز آنان مواجه شده است.

مجموعه‌ای که در پیش رو دارید با درک اهمیت تاریخی مردم این سرزمین از دوره آغازین تمدن‌های بشری تا تحولات اجتماعی، سیاسی و اقتصادی و نظامی دهه‌های اخیر به رشته تحریر درآمده است. در اینجا از عموم اقشار مردم شهرهای بیله‌سوار، پارس‌آباد و گرمی، مدیران و کارکنان ادارات و دوستانی که در گردآوری اطلاعات و اسناد تاریخی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی مؤلف را یاری نمودند، سپاسگزاری می‌شود.